

Αρχαιολογία και Context Delicti: Η εκ του συνεγγύς «συνομιλία» στο πεδίο των εγκληματολογικών ερευνών

Αλεξάνδρα Συρογιάννη

Dr habil. Αρχαιολογίας, (Εφορεία Αρχαιοτήτων Πειραιώς και Νήσων /
Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού)

Εικ.1: Line search [Christensen A.M., Passalacqua N.V. and Bartelink E.J. 2014, "Forensic Anthropology. Current Methods and Practice", Elsevier, USA, p. 154]

Περίληψη

Ότι η συλλογή, ερμηνεία και αξιοποίηση των στοιχείων που προκύπτουν από τις έρευνες ανοικτού πεδίου στο πλαίσιο του Νόμου, υπόκεινται πλέον σε μια ευρεία και διεπιστημονική προσέγγιση, είναι αδιαμφισβήτητο γεγονός. Στη σύντομη παρουσίαση που ακολουθεί, θα εκτεθεί ο τρόπος με τον οποίο η αρχαιολογική επιστήμη μέσω της εφαρμογής των ανασκαφικών τεχνικών και πρωτοκόλλων, επικουρεί την έρευνα επί του ανοικτού πεδίου εγκληματολογικού ενδιαφέροντος.

Λέξεις κλειδιά:

Δικαστική ανθρωπολογία / Δικαστική αρχαιολογία / *Context delicti*

Εισαγωγή - Ορισμοί

Προκειμένου για την έρευνα και την περισυλλογή των στοιχείων που αφορούν στα γνωστικά πεδία της Δικαστικής Ανθρωπολογίας και της Δικαστικής Ταφονομίας στο πλαίσιο διερεύνησης των συνθηκών θανάτου των ανευρισκόμενων σε υπαίθριους χώρους¹ ανθρώπινων καταλοίπων (δικαστικού ή ανθρωπιστικού ενδιαφέροντος),² είναι γεγονός ότι εδώ και δεκαετίες –ιδίως στο Εξωτερικό–, εφαρμόζονται από τις ερευνητικές Αρχές, αρχαιολογικές μέθοδοι για την περισυλλογή, τεκμηρίωση και επεξεργασία των στοιχείων, ώστε να ακολουθήσει η περαιτέρω εργαστηριακή και μη, αξιοποίησή τους.³ Ως **Αρχαιολογία** ορίζεται «η επιστήμη που μελετά το παρελθόν μέσω της συστηματικής ανάκτησης και ανάλυσης των αρχαίων υλικών καταλοίπων, με απώτερο σκοπό την ανάκτηση, περιγραφή και κατηγοριοποίηση του υλικού, ώστε να αναπαραστήσει τη συμπεριφορά των αρχαίων κοινωνιών και εν τέλει να κατανοήσει και να ερμηνεύσει τα αίτια αυτής».⁴

Ως **Δικαστική ανθρωπολογία** ορίζεται ο επιστημονικός κλάδος της Φυσικής ανθρωπολογίας που ασχολείται με τη διερεύνηση ανθρώπινων πτωματικών ή σκελετικών καταλοίπων σε περιπτώσεις θανάτων αδιευκρίνιστης αιτίας, συνιστά εφαρμοσμένη επιστήμη (υπό την έννοια ότι υιοθετεί όχι μόνο τις μεθόδους της Φυσικής ανθρωπολογίας, αλλά και των ιατροδικαστικών επιστημών), ενώ το πλαίσιο δράσης της, περιλαμβάνει τόσο την επιτόπια έρευνα όσο και την εργαστηριακή εξέταση.⁵ Τα βασικά ζητήματα ενδιαφέροντος ενός Δικαστικού ανθρωπολόγου, αφορούν:

1. Στην εκτίμηση του χρονικού διαστήματος που παρήλθε από τον θάνατο ενός ατόμου (Post-Mortem Interval) και η οποία στηρίζεται στην παρατήρηση και την εξέλιξη των πτωματικών φαινομένων.⁶
2. Στην κατάρτιση του βιολογικού προφίλ ενός ατόμου, σχετικά με τη φυλετική καταγωγή, το φύλο, την ηλικία και το ανάστημά του.⁷

1. Οι ίδιες μέθοδοι έχουν εφαρμογή και σε κλειστούς χώρους, επί παραδείγματι στην περίπτωση πυρκαγιάς μεγάλου μεγέθους. Βλ. **Christensen et al.** 2014, 174

2. Πρόκειται για μαζικές ταφές σε περίπτωση πολέμων, γενοκτονιών, κτλ. **Christensen et al.** 2014, 149; **Marquez-Grant et al.** 2012, 600

3. **Dirkamaat and Adovasio** 1997, 39 ; **Byers** 2011, 1

4. **Bahn** 1992, 28

5. **Byers** 2011, 1 ; **Haglund and Sorg** 1997

6. **Algor mortis** (Απόψυξη), **Livor mortis** (Πτωματικές υποστάσεις ή πτωματικές κηλίδες), **Rigor mortis** (Πτωματική ακαμψία), **Autolysis** (Αυτόλυση), **Putrefaction** (Σήψη). **Κουτσελίνης** 1994

7. Βλ. και **Dirkamaat and Campo** 2012, 32 ; **Byers** 2011. Ο Δικαστικός ανθρωπολόγος, δύναται επίσης να υποβοηθηθεί στο έργο της ταυτοποίησης του νεκρού και από την αναγνώριση ΠΡΟΘΑΝΑΤΙΩΝ σκελετικών ευρημάτων. **Byers** 2011, 384. Για έτερα ζητήματα που απασχολούν την έρευνα της Δικαστικής ανθρωπολογίας (e.g. διάκριση ανθρώπινου-ζώικου σκελετικού

3. Στην περίπτωση σκελετικής κάκωσης επιχειρείται η αναγνώριση του χαρακτήρα και του μηχανισμού πρόκλησής της, με σκοπό τον προσδιορισμό της αιτίας και το είδος θανάτου.⁸ Προκειμένου οι Δικαστικοί ανθρωπολόγοι να καταλήξουν σε ασφαλή συμπεράσματα για τις συνθήκες θανάτου ενός ατόμου (και αν χρειαστεί να προσκομίσουν τις αποδείξεις στο Δικαστήριο), είναι πολύ σημαντικό να γνωρίζουν με ακρίβεια τι έχει μεσολαβήσει ΜΕΤΑ τον θάνατο του ατόμου (έως την εύρεσή του) και σ' αυτό το σημείο της έρευνας, η Δικαστική ανθρωπολογία επικουρείται από τη **Δικαστική Ταφονομία**, η οποία, δεν συνιστά παρά την εφαρμογή της Ταφονομίας⁹ στο εγκληματολογικό –ιατροδικαστικό πεδίο.¹⁰ Ως εκ τούτου, η Δικαστική ταφονομία περισυλλέγει και αναλύει στοιχεία σχετικά με το σημείο εναπόθεσης του νεκρού, επιχειρεί την αναπαράσταση των γεγονότων τόσο κατά τη διάρκεια όσο και μετά θάνατον και διαχωρίζει την περιθανάτια και μεταθανάτια διαφοροποίηση των ανθρώπινων καταλοίπων από βιολογικούς, φυσικούς, χημικούς και γεωλογικούς παράγοντες, εκτιμώντας το μεταθανάτιο παρερχόμενο διάστημα.¹¹ Πολλά θα μπορούσαν εν προκειμένω να σχολιαστούν για τη σύνδεση των δυο γνωστικών πεδίων, την έλλειψη σαφών ορίων αλλά και την αλληλοκάλυψη σε ό,τι αφορά το αντικείμενο και τις επιδιώξεις τους, ωστόσο, εκφεύγει των ορίων του παρόντος άρθρου.

Σε αυτό λοιπόν το σημείο της -διενεργούμενης από τις Αρχές- έρευνας, όταν σε ανοικτούς χώρους ανευρίσκονται ανθρώπινα πτωματικά ή σκελετικά κατάλοιπα και επομένως χρήζουν διερεύνησης οι συνθήκες θανάτου, υπεισέρχεται στην έρευνα ένας ακόμη εταίρος, η λεγόμενη **Δικαστική αρχαιολογία**. Η τελευταία, ορίζεται στην έρευνα ως «η εφαρμογή των πρότυπων αρχαιολογικών τεχνικών -ελαφρά τροποποιημένων- προκειμένου για τη διερεύνηση ενταφιασμένων σωμάτων ή σκελετικών καταλοίπων, στο ανοικτό πεδίο εγκληματολογικού, ή ανθρωπιστικού ενδιαφέροντος».¹² Αναφορικά με το status του Δικαστικού αρχαιολόγου, όπως φαίνεται παρατηρούνται αξιοσημείωτες διαφορές όχι μόνο μεταξύ των ηπείρων, αλλά και μεταξύ των χωρών από την ίδια ήπειρο: Επί παραδείγματι, στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής (εφόσον η Αρχαιολογία και η Φυσική Ανθρωπολογία θεωρούνται εξίσου υποπεδία της Ανθρω-

υλικού, διάκριση πρόσφατου και παλαιού σκελετικού υλικού, αναγνώριση οστών και οστεόμορφων υλικών κ.α.) **Ibid**, 63 κε.

8. **Byers** 2011, 298. Ο θάνατος ενός ατόμου δύναται να χαρακτηριστεί ως Ανθρωποκτονία, ή Αυτοκτονία καθώς και προερχόμενος από Φυσικά αίτια, Ατύχημα και Άγνωστα αίτια. **Dirkamaat** 2012, 50

9. Εκ των ελληνικών λέξεων, **Τάφος και Νόμος**. Για τον διατυπωθέντα από τον Εφέμερον όρο το 1940, βλ. **Lyman** 1994, 1. Αφορά στους αβιοτικούς και βιοτικούς (e.g. το έδαφος, το νερό, το κλίμα, τη ριζική και ζωική δραστηριότητα) αλλά και πολιτισμικούς παράγοντες (ταφικά έθιμα και ανθρώπινη παρέμβαση εν γένει)

10. **Barker et al.** 2017

11. **Haglund and Sorg** 1997

12. **Morse et al.** 1984 ; Βλ. και **Dirkamaat and Adovasio** 1997, 57 ; **Haglund** 2001, 26; **Christensen et al.** 2014, 149 / Scientific Working Group for Forensic Anthropology [SWGANTH], 2013

πολογίας), οι Δικαστικοί ανθρωπολόγοι επιπροσθέτως της εκπαίδευσής τους στην ανάλυση των σκελετικών καταλοίπων, λαμβάνουν επίσης και γνώσεις αρχαιολογικού περιεχομένου, ως μέρος των σπουδών τους.¹³ Εκτός των Η.Π.Α., η Δικαστική Αρχαιολογία θεωρείται ένα διαφορετικό γνωστικό πεδίο από αυτό της Δικαστικής Ανθρωπολογίας¹⁴ ενώ παράλληλα, η κάθε χώρα στην Ευρωπαϊκή ήπειρο έχει διαφορετική προσέγγιση στα ιατροδικαστικού ενδιαφέροντος περιστατικά.¹⁵

Δυο γνώριμες από το.... παρελθόν

Η αλήθεια είναι ότι η Αρχαιολογία και οι εγκληματολογικές έρευνες έχουν πολλά κοινά σημεία, αρχής γενομένης από το γεγονός ότι και οι δυο ασχολούνται με την ερμηνεία της ανθρωπίνης συμπεριφοράς και ότι και οι δυο στηρίζονται σε συγκεκριμένα πρωτόκολλα και συγκεκριμένες τεχνικές για την περισυλλογή των στοιχείων, την τεκμηρίωση, την επεξεργασία και την ανάλυσή τους.¹⁶ Πραγματικά, για πολλούς ερευνητές συνιστά ευτυχή συγκυρία τα γεγονότα ότι οι αναπτυχθείσες από την Αρχαιολογία μέθοδοι, αν και δημιουργήθηκαν για να έχουν εφαρμογή στη χρονική βαθμίδα «του χτες» εντούτοις, το ίδιο καλά εφαρμόζονται και σε σύγχρονα περιστατικά.¹⁷ Υπό αυτή την έννοια, δεν πρέπει να παραξενεύει το γεγονός ότι η Δικαστική ανθρωπολογία δείχνει να έχει κοινά σημεία ακόμα και με την Παλαιοανθρωπολογία, δεδομένου ότι τίθενται τα ίδια ερωτήματα ως προς την αιτία και τον τρόπο θανάτου, την ανάκτηση τη βιολογικής και κοινωνικής ταυτότητας του ατόμου, τη χρονική στιγμή του θανάτου καθώς και τις περιθανάτιες και μεταθανάτιες κακώσεις.¹⁸

Παράλληλα, θα πρέπει να ληφθεί σοβαρά υπόψιν και το γεγονός ότι για ζητήματα που απασχόλησαν κατά καιρούς την εγκληματολογική έρευνα, τα πρώτα στοιχεία που αντλήθηκαν ήταν κατόπιν παρατηρήσεων στο αρχαιολογικό πεδίο, όπως επί παραδείγματι, η καύση των σωμάτων: Μεγάλο μέρος από την έρευνα που αναπτύχθηκε σε αρχικά στάδια ως προς τη μελέτη τη διαφοροποίησης που υφίσταται ο ανθρώπινος σκελετός λόγω φωτιάς, οφείλεται κατά κύριο λόγο στην ερμηνεία της καύσης έτσι όπως παρατηρήθηκε σε αρχαιολογικό πλαίσιο, δεδομένου ότι οι αρχαιολόγοι μελετώντας την καύση ως πολιτιστική έκφανση, ήταν οι πρώτοι που

13. Christensen et al. 2014, 149

14. Ibid, 149

15. Γενικά για το status του Δικαστικού αρχαιολόγου στην Ευρώπη, Marquez-Grant et al. 2012 ; Groen et al. 2015

16. Dirkmaat and Adovasio 1997, 39; Για τη χρήση αρχαιολογικών τεχνικών και μεθόδων, Θέμελης 2018 / Recommendation of International Principles Applicable to Archaeological Excavations, Delhi 5-12-1956

17. Dirkmaat and Adovasio 1997, 39

18. Haglund and Sorg 1997

Εικ. 2. AP μη-καμμένο βραχιόνιο οστό και ΔΕ αβεστοποιημένο, από τον σκελετό 50 (XXI αιώνας, αναγνωρισμένη σκελετική συλλογή του Πανεπιστημίου της Coimbra - Πορτογαλία), υποκείμενο σε ελεγχόμενη καύση. Παρατηρείται αξιοσημείωτη συρρίκνωση του καμμένου οστού και απώλεια μάζας κατά 35.8%. [Taphonomy of Human Remains. Forensic Analysis of the Dead and the Depositional Environment, (Eds) Schotsmans E.M.J., Marquez-Grant M. and Forbes S.L., John Wiley & Sons Ltd, UK, Thompson et al. 2017, p. 324]

ενδιαφέρθηκαν για την ερμηνεία της αλλαγής του χρώματος επί του οστού, την εμφάνιση των καταγμάτων στην επιφάνειά του καθώς και τον μορφότυπο των τελευταίων, σε συνάρτηση με τη διάρκεια της φωτιάς. Καθώς η έρευνα εξελισσόταν, ζητήματα όπως η αλλαγή στις διαστάσεις του οστού, τέθηκαν επίσης υπό μελέτη¹⁹ και τελικά το 1943, ήταν πλέον η σειρά της Εγκληματολογίας να πάρει τη σκυτάλη ως προς το θέμα αυτό: Μέσω της σχετικής μελέτης του W. M. Krogman στο FBI Law Enforcement Bulletin που πραγματοποιήθηκε τις προκαλούμενες από τη φωτιά αλλαγές επί των ξηρών και μη οστών, κατέστη εφικτή η βαθύτερη προσέγγιση και ερμηνεία στα σκελετικά κατάλοιπα ιθαγενών πληθυσμών της Αμερικής οι οποίοι, εφαρμόζαν ευρέως την πρακτική της καύσης.²⁰ Εξάλλου, για πολλές από τις μεθόδους και τα πρωτόκολλα προσέγγισης και ερμηνείας των οστών τα οποία χρησιμοποιούνται από τους Δικαστικούς ανθρωπολόγους, δεν συνιστά μυστικό ότι πρωταρχικά εφαρμόστηκαν σε σκελετικό υλικό αρχαιολογικής προέλευσης.²¹

Δικαστική Αρχαιολογία: Τα πρώτα χρόνια

Εντούτοις, η σε μεγάλο βαθμό επικουρική ιδιότητα της Αρχαιολογίας προς την Εγκληματολογία, δεν ήταν ανέκαθεν εκτιμητέα: Παρά το γεγονός ότι διακεκριμένοι ερευνητές από το εξωτερικό²² (ήδη από τη δεκαετία του '40²³ (με προεξάρχοντα τον W.M. Krogman) είχαν αντιληφθεί ότι η εγκληματολογική έρευνα θα υποβοηθείτο σημαντικά από την αρχαιολογία και τις μεθόδους της, μολαταύτα, η αρχαιολογία μέχρι τη δεκαετία του '80 ή και του '90 λειτουργούσε εντελώς περιφερειακά ως προς τη συμβολή της στην εφαρμο-

19. Symes et al. 2008, 16

20. Βλ. Symes et al. 2008, 19

21. Με ό,τι περιορισμούς αυτό μπορεί να συνεπάγεται, για την εφαρμογή τους στους σύγχρονους πληθυσμούς. Rathbun and Buikstra 1984, 10

22. Haglund 2001, 26

23. Για μια σύντομη αναφορά στην ιστορία της Δικαστικής αρχαιολογίας κατά τα έτη 1943-2000, Groen et al. 2015, Introduction Iii

γή της Δικαστικής ανθρωπολογίας.²⁴ Ως εκ τούτου, η απροθυμία των αστυνομικών αρχών να συνεργαστούν με άτομα ανοίκεια ως προς την εγκληματολογική έρευνα (ή πιθανώς και λόγοι σχετιζόμενοι με τη διαχείριση των υπηρεσιακών κονδυλίων)²⁵ είχε ως αποτέλεσμα τα σημεία των εγκλημάτων να ανασκάπτονται από ανειδίκευτους ερευνητές οι οποίοι όχι μόνο δεν ήταν βοηθητικοί, αλλά προκαλούσαν ζημιά στο χώρο και τα τεκμήρια, κατά τέτοιο τρόπο ώστε εγείρετο η επιστημονική δυσφορία των ανθρωπολόγων (όταν διεπίστωναν ότι στα εργαστήρια τους κατέφταναν στοιχεία χωρίς context και ενδεχομένως κατακεραματισμένα) με αποτέλεσμα να παρακωλύεται η διαδικασία της εξαγωγής ασφαλών συμπερασμάτων. Αντιπροσωπευτική εικόνα της κατάστασης δίνει η ρήση ενός ερευνητή («...το να έχεις ένα αστυνομικό να ανασκάπτει σκελετό, είναι σαν να έχεις ένα χιμπατζή να διενεργεί μεταμόσχευση καρδιάς...»), η οποία αν και φαντάζει υπερβολική, εντούτοις είναι απόλυτα δηλωτική του γεγονότος ότι η ανασκαφή των σημείων εγκληματολογικού ενδιαφέροντος, απαιτούσε μια άλλου είδους προσέγγιση.²⁶ Η αλήθεια είναι ότι ακόμα και στη σημερινή εποχή –όπου η επιστημονική συνείδηση σε ό,τι αφορά τη διαχείριση του εγκληματολογικού πεδίου είναι σε ύψιστο βαθμό αφυπνισμένη- σε ορισμένες περιπτώσεις (ανεξαρτήτως χώρας και περιστάσεων), ενδέχεται το *modus operandi* να παραμένει το ίδιο με το παρελθόν: Επομένως, γίνεται λόγος για τη βιαστική και άναρχη απομάκρυνση των ανθρώπινων καταλοίπων από το πεδίο²⁷ (από τους παρευρισκόμενους και μη ειδικούς), ενίοτε άτσαλα και απρόσεκτα με τη βοήθεια φτυαριών ή ακόμα και μέσω εκσκαφικών μηχανημάτων²⁸ ενώ η κατά χώραν τεκμηρίωση, πιθανότατα εξαντλείται σε μια σύντομη και πρόχειρη καταγραφή που σαφώς πόρρω απέχει απ' το να χαρακτηριστεί πλήρης όσο και ενδεδειγμένη.

Archaeological Context vs *Context delicti*

Ωστόσο, όπως για την επιστήμη της Αρχαιολογίας, εξίσου και για την Εγκληματολογία, η διακρίβωση και η ερμηνεία του λεγόμενου context (πλαίσιο αναφοράς), είναι εκ των ων ουκ άνευ. Για την μεν πρώτη, μέσω αυτού ορίζεται η ακριβής θέση του ευρήματος στον χρόνο και το χώρο (*in situ* - κατά χώραν) καθώς και η σύνδεσή του με τα υπόλοιπα, με άλλα λόγια πότε και πώς έφτασε στο σημείο ανεύρεσης.²⁹ Η μετακίνηση -χωρίς τεκμηρίωση- ενός ευρήματος

24. Βλ. σχετικά **Dirkmaat and Cabo** 2012, 20 · *ibid*, για αναφορά σε διάφορες απόψεις διατυπωθείσες κατά καιρούς στην έρευνα

25. **Hochrein** 2012, 70

26. Για παραπομπή στον Snow, βλέπε **Haglund** 2001, 27

27. **Dupras et al.** 2006, 103

28. **Dirkmaat** 2012, 62

29. Για τον ορισμό του αρχαιολογικού context, βλ. παραπομπή σε **Dupras et al.** 2006, 105

από το γενικό πλαίσιο της εύρεσής του, συνεπάγεται την απώλεια της όποιας δυνατότητας για αποκατάσταση και κατανόηση των συνθηκών δημιουργίας του και λειτουργίας του μέσα σε ένα δεδομένο ιστορικό πλαίσιο.³⁰ Κάτι τέτοιο, είναι μάλλον κοινός τόπος για την Αρχαιολογία στην περίπτωση των αντικειμένων που συνιστούν προϊόντα αρχαιοκαπηλίας: Όσο αξιόλογα κι αν δύναται να χαρακτηριστούν ως προς την τεχνοτροπία τους, εάν στερούνται του context, η μελέτη τους μάλλον αφορά περισσότερο την Ιστορία της Τέχνης.

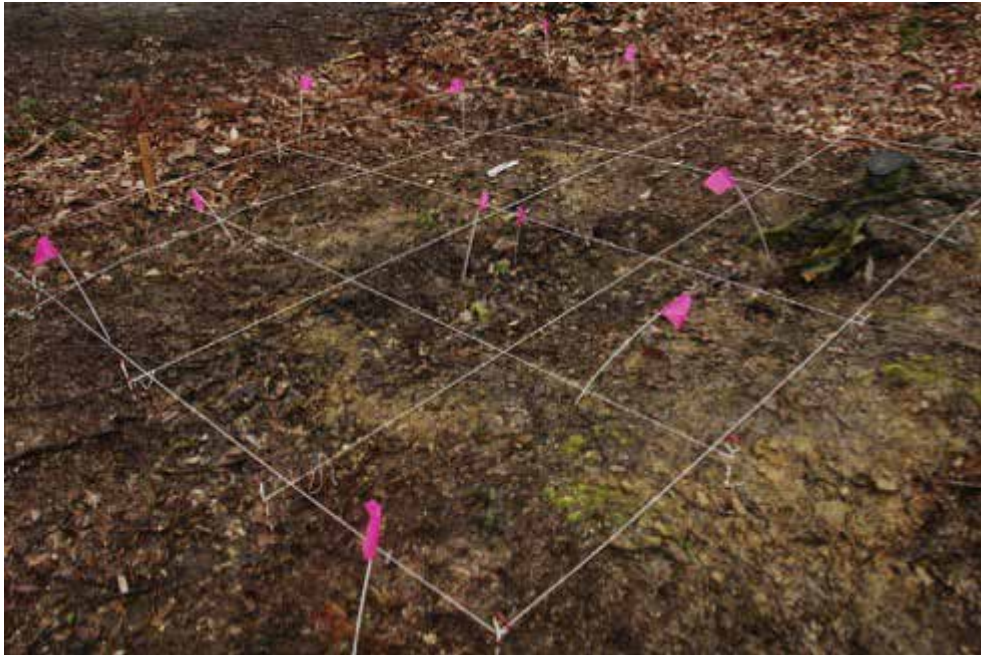
Στην εγκληματολογική έρευνα, το πλαίσιο αναφοράς για το εξωτερικό ερευνούμενο σημείο συγκροτείται από: 1. Τα πρωταρχικού ενδιαφέροντος αντικείμενα (i.e. φυσικά κατάλοιπα, δηλ. το σώμα και τα σχετιζόμενα αντικείμενα) 2. Τις περιβάλλουσες βιοτικές (χλωρίδα και πανίδα), γεωφυσικές (χώμα, γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά και νερό) και κλιματικές συνθήκες (θερμοκρασία, βροχοπτώσεις και υγρασία) και 3. Την εκτίμηση της παρέλευσης του χρονικού διαστήματος που μεσολάβησε από τη στιγμή που το φυσικό τεκμήριο, συνδέθηκε με το ερευνούμενο σημείο δράσης.³¹ Η σωστή αποτίμηση και ερμηνεία των ως άνω στοιχείων, συμβάλλει στην αναπαράσταση των συμβάντων και της ακολουθίας των γεγονότων που σχετίζονται με την έρευνα και ως εκ τούτου, η συγκρότηση του *context delicti* (πλαίσιο αναφοράς του εγκλήματος), ενέχει ιδιαίτερη βαρύτητα για την εφαρμογή του Νόμου και την απονομή της Δικαιοσύνης.

Υπό το πρίσμα λοιπόν της αναγκαιότητας για την ορθή διαδικασία και ορθή τήρηση της περισυλλογής (αλλά και μεταφοράς) των στοιχείων από ένα ερευνούμενο πεδίο, είναι πραγματικά σημαντικό το γεγονός ότι πλέον τα τελευταία χρόνια η κατάσταση έχει διαφοροποιηθεί ώστε η Δικαστική αρχαιολογία να θεωρείται ένα αυτοδύναμο ισχυρό γνωστικό πεδίο και επιπλέον, η συμβολή της να εκτείνεται και πέρα από την αποκάλυψη των ενταφιασμένων καταλοίπων, όπως θα διαφανεί στη συνέχεια. Ωστόσο, το γεγονός ότι αναγνωρίστηκε η αξία της εφαρμογής των αρχαιολογικών ανασκαφικών μεθόδων στο εγκληματολογικό πεδίο, δεν συνεπάγεται αυτομάτως ότι την ανασκαφική έρευνα την κατευθύνει πάντα ένας αρχαιολόγος: Πολλές φορές, τον ρόλο αυτό, αναλαμβάνει ένας Δικαστικός ανθρωπολόγος ο οποίος συντονίζει τις εργασίες στο πεδίο³² -όπως θα συζητηθεί εν συνεχεία του κειμένου.

30. Dupras et al. 2006, 105

31. Dirkmaat 2012, 55

32. Βλ. Tuller 2012

Εικ. 3. Ανασκαφικός κάρναβος, επάνω από σημείο ταφής [Christensen A.M., Passalacqua N.V. and Bartelink E.J. 2014, *Forensic Anthropology. Current Methods and Practice*, Elsevier, USA, p. 168]

Εικ. 4. Πτώμα χοίρου σε αποσύνθεση (*Sus scrofa L.*) και σχηματισμός Cadaver Decomposition Island (CDI). [Soil Analysis in Forensic Taphonomy. Chemical and Biological Effects of Buried Human Remains, (Eds) Tibbett M. and Carter D.O., CRC Press Taylor & Francis Group, Boca Raton, London, New York, Carter and Tibbet 2008, p. 37]

Ο ρόλος του Δικαστικού αρχαιολόγου στο πεδίο³³

Σε κάθε περίπτωση, ο Δικαστικός αρχαιολόγος, (εάν και εφόσον διαθέτει ισχυρό ανασκαφικό υπόβαθρο στο πεδίο της αρχαιολογικής έρευνας), παρά τις μεγάλες και ουσιώδεις διαφορές που παρουσιάζει το εγκληματολογικό πεδίο σε σχέση με το αρχαιολογικό –e.g. προσωπικό διαφόρων ειδικοτήτων, αστυνομικοί σκύλοι, χρήση εξειδικευμένων μηχανημάτων για τη διερεύνηση του υπεδάφους-³⁴ μεθοδολογικά, δεν θα κάνει τίποτα διαφορετικό από αυτό που είναι εκπαιδευμένος να κάνει: Είναι αυτός που ήδη από την αρχή της διαδικασίας, εξοικειωμένος με την ανάγνωση χαρτών και αεροφωτογραφιών, θα εντοπίσει την οποιαδήποτε διαφορά επί του εδάφους (ως προς τη βλάστηση, την πυκνότητα, το χρώμα και οπωσδήποτε τη συνοχή του χώματος)³⁵ και θα κατανοήσει τις ιδιαιτερότητες του φυσικού πεδίου το οποίο καλείται να διερευνήσει. [Εξάλλου, ακόμα και το λεγόμενο line search³⁶ –επιφανειακός έλεγχος πεζή, που προηγείται του προς διερεύνηση εγκληματολογικού πεδίου- βρίσκει το απόλυτο παράλληλό του, στην επιφανειακή έρευνα (field survey) που πολλές φορές προηγείται της ανασκαφικής έρευνας ή ακόμα και υποδεικνύει, θέσεις αρχαιολογικού ενδιαφέροντος].

Συνεχίζοντας με τη διαδικασία, ο Δικαστικός αρχαιολόγος θα προβεί σε φωτογράφιση του τοπίου πριν τη διαδικασία και θα το καθαρίσει από τυχόν βλάστηση (εκτός δέντρων), την οποία θα φυλάξει επιμελώς, για περαιτέρω διερεύνηση.³⁷ Εκτιμώντας τις καιρικές συνθήκες, την προς διερεύνηση περιοχή και το δεδομένο γεωλογικό προφίλ, θα ξεκινήσει τη διαδικασία οριοθετώντας το υπό έρευνα σημείο με την εφαρμογή ανασκαφικού καννάβου, τα τετράγωνα του οποίου θα σημανθούν καταλλήλως, οπότε και θα φωτογραφίσει και πάλι την έτοιμη προς διερεύνηση περιοχή (χρησιμοποιώντας κλίμακα, Βορρά και πίνακα ενδείξεων).

Ακολούθως, αν μεν τα ανθρώπινα κατάλοιπα κείνται επί του εδάφους, θα περιγράψει λεπτομερώς τη θέση τους (βάσει συντεταγμένων από σταθερά σημεία) καθώς και τη θέση όλων των σχετιζόμενων -και μη- αντικειμένων που περικλείονται στον κάνναβο και θα φροντίσει για την εξονυχιστική σχεδιαστική και φωτογραφική τεκμηρίωση (γενικές αλλά και κοντινές λήψεις) πριν τη μετακίνηση των οστών και των αντικειμένων, ενώ παράλληλα (μετά την απομάκρυνση

33. Για τις αντικειμενικές επιδιώξεις των επιχειρήσεων της Δικαστικής Αρχαιολογίας, βλ. **Christensen et al.** 2014, Table 6.1.(Scientific Working Group for Forensic Anthropology [SWGANTH], 2013)

34. Βλ. ενδεικτικά **Dupras et al.** 2006,5; **Byers** 2011, 94 ; **Dirkamaat and Cabo** 2012, 20, 21 ; **Schultz** 2012, 85 κε

35. **Christensen et al.** 2014,156; Για τη «βύθιση» του εδάφους σε συνάρτηση με το βάθος της ταφής (primary grave depression / secondary grave depression) **Rodriguez** 1997

36. **Christensen et al.** 2014, 153

37. **Morse et al.** 1984, 54,55

των λειψάνων), θα διερευνήσει επίσης το χώμα έδρασης του νεκρού, σε βάθος περίπου 15 εκ.³⁸ Επιπλέον, ο αρχαιολόγος θα σιγουρευτεί για τη σωστή τοποθέτηση των οστών ανά κατηγορία (όπως επιβάλλεται) και θα λάβει τα κατάλληλα δείγματα χώματος από τη θωρακική και κοιλιακή χώρα (εφόσον το χώμα από αυτές τις περιοχές τείνει να περιέχει έντομα³⁹ αλλά και χημικά, μη ευκόλως ανιχνεύσιμα στο έδαφος),⁴⁰ καθώς και από την περιοχή των ανωνύμων οστών⁴¹ που θα σταλούν προς εξέταση.⁴²

Αν ο νεκρός (ή μέρος αυτού) είναι ενταφιασμένος, ο αρχαιολόγος ακολουθώντας τα ανασκαφικά πρωτόκολλα, θα απομακρύνει (με τα κατάλληλα εργαλεία ώστε να ελαχιστοποιηθεί το ενδεχόμενο ζημίας) σταδιακά και με μεθοδικότητα το χώμα που απαιτείται για να αποκαλύψει τα ανθρώπινα κατάλοιπα, καταγράφοντας λεπτομερώς τη διαδικασία και παρατηρώντας αδιαλείπτως την οποιαδήποτε διαφορά στο έδαφος, ούτως ώστε να κατανοήσει και να αποτυπώσει σχεδιαστικά τη στρωματογραφική αλληλουχία⁴³ (ή ακόμα και τη διατάραξή της)⁴⁴ καθώς και τη σύνδεση των στρωμάτων με το «εύρημα» και τα σχετιζόμενα αντικείμενα.⁴⁵ Δεδομένου ότι οι αρχαιολόγοι ως ανασκαφείς έρχονται συχνά σε επαφή με την αποκάλυψη αρχαίων σκελετικών καταλοίπων, είναι εξοικειωμένοι όχι μόνο στο να αντιληφθούν την εγγύτητα του νεκρού με τα τυχόν ευρεθέντα αντικείμενά του, αλλά παράλληλα έχοντας επίγνωση των συνηθισμένων στάσεων ενταφιασμού των νεκρών (σύμφωνα με τα ταφικά έθιμα των αρχαίων κοινωνιών),⁴⁶ αναμένεται να επισημάνουν οποιαδήποτε παρατηρούμενη απόκλιση.

38. Κατά την αποσύνθεση των σωμάτων, ικανή ποσότητα πτωματικών υγρών εισέρχεται στο έδαφος σε βάθος περίπου 14 εκ. (Dadour and Harvey 2008, 113) με αποτέλεσμα τον σχηματισμό ενός οριοθετημένου (τρόπο τινά) σημείου αποσύνθεσης του σώματος, (Cadaver Decomposition Island -CDI-), το οποίο συνιστά μια ζώνη ιδιαίτερου ενδιαφέροντος στις εγκληματολογικές έρευνες πεδίου, αν και με ευμετάβλητες –προϊόντος του χρόνου- βιοφυσικοχημικές ιδιότητες. Carter and Tibbet 2008, 33

39. Για τον κλάδο της λεγόμενης Δικαστικής εντομολογίας, από την εκτενέστατη βιβλιογραφία, βλ. ενδεικτικά Haskell et al. 1997 ; Vanin and Huchet 2017. Για τα πρωτόκολλα περισυλλογής εντόμων, Dupras et al. 2006, Appendix 2-7

40. Dupras et al. 2006, 124

41. Dirkmaat and Adovasio 1997, 46

42. Γενικά για τη διαδικασία, Morse et al. 1984, 54-56; Dirkmaat and Cabo 2012, 21; Για την περιγραφή της πλήρους διαδικασίας Dupras et al. 2006, 114-128; Christensen et al. 2014, 154-172,

43. Η κατανόηση της στρωματογραφίας, υπαγορεύεται από τους λεγόμενους βασικούς Νόμους του Steno (Steno's Laws) σύμφωνα με τους οποίους **i.** τα υποκείμενα στρώματα έχουν διαμορφωθεί πριν τα υποκείμενα **ii.** τα μη οριζόντια στρώματα διαμορφώθηκαν αρχικά ως τέτοια, αλλά μετακινήθηκαν με την πάροδο του χρόνου **iii.** εάν ένας λάκκος ταφής εντοπιστεί μέσα σε στρώματα, τότε τα στρώματα προηγούνται του σχηματισμού του και **iv.** η έκταση και η μορφή κάθε στρώματος, καθορίζεται από τα φυσικά όρια εντός του οποίου σχηματίστηκε. Βλ. Dupras et al. 2006, 106; Christensen et al. 2014, 152. Το κλειδί στην κατανόηση της στρωματογραφίας, είναι η επιτυχής αναγνώριση και διαφοροποίηση του κάθε στρώματος ξεχωριστά. Dirkmaat 2012, 54

44. Dupras et al. 2006, 107

45. Για την αναζήτηση των συνοδών αντικειμένων, βλ. και Byers 2011, 99-104

46. e.g. Εκτάδην, συνεσταλμένη, ημι-συνεσταλμένη και η στάση των «ύπτιων οκλαζόντων», για την αρχαία ελληνική πραγματικότητα. Για περισσότερες παρατηρήσεις επί του θέματος, Συρογιάννη 2019 (υπό έκδοση)

Ωστόσο ακόμα και η εικόνα διαταραγμένων ή ελλιπών -ως προς την πληρότητα των οστών- ταφών,⁴⁷ δεν συνιστά μια ανοίκεια για τους αρχαιολόγους κατάσταση την οποία πολλές φορές καλούνται να διαχειριστούν στο επίπεδο ανασκαφής αλλά και ερμηνείας. Σε κάθε περίπτωση, πολύτιμο σύμμαχο συνιστά η **Γεωταφονομία**⁴⁸ που με τις συνιστώσες της επικουρεί την έρευνα σε μεγάλο βαθμό, ως προς την αποκόμιση πληροφοριών που σχετίζονται με τα φυσικά χαρακτηριστικά του ίδιου του τάφου.

Ως εκ τούτου, είναι εφικτό για τον Δικαστικό αρχαιολόγο (κατ' αντιστοιχία με τον επί των ανασκαφικών επάλξεων ομόλόγό του), παρατηρώντας και εκτιμώντας ένα σκηνικό εγκληματολογικού ενδιαφέροντος, να διακρίνει τη χρονική αλληλουχία των γεγονότων και να εξάγει συμπεράσματα ως προς το ποιο στοιχείο προηγήθηκε στη δημιουργία του σε σχέση με κάποιο άλλο, διότι βεβαίως όλα όσα δεδομένα μπορούν να αντληθούν από μια θέση (αρχαιολογικού ή εγκληματολογικού ενδιαφέροντος), δεν σημαίνει απαραίτητα ότι είναι της ίδιας χρονικής βαθμίδας, ούτε ότι όλα οφείλονται στον ίδιο γενεσιουργό παράγοντα.⁴⁹ Επομένως, αναφορικά με την όλη διενεργηθείσα διαδικασία, θεωρείται σχεδόν δεδομένο ότι χάρις στις δοκιμασμένες και αξιόπιστες ανασκαφικές μεθόδους και τεχνικές, θα έχει επιτευχθεί η συνολική περισυλλογή όλων των τεκμηρίων (ομού μετά των συνοδευτικών πληροφοριών τους), στον έσχατο δυνατό βαθμό και ότι το σημείο δράσης, φιλτραρισμένο μέσα από την έμπειρη ματιά του ειδικού επιστήμονα που έχει μάθει να ερμηνεύει τον περιβάλλοντα χώρο και το έδαφος πάντα με σημείο αναφοράς τον άνθρωπο και τα τέχνηρά του, θα έχει δώσει ό,τι περισσότερο είναι εφικτό.⁵⁰

Μέσω της ευσύνοπτης και σύντομης περιγραφής, αντανακλώνονται οι βασικές ανασκαφικές τεχνικές που χρησιμοποιούνται επί δεκαετίες σε όλες τις αρχαιολογικές θέσεις ανά τον κόσμο, προκειμένου για την απρόσκοπτη εξέλιξη της ανασκαφικής διαδικασίας και της αποκάλυψης αρχαιολογικών καταλοίπων, παντός είδους. Σαφώς και υπάρχουν διαφορές βέβαια, σε σύγκριση με το εγκληματολογικό πεδίο, εκτός των αναφερθεισών (βλ. σελ. 10): Ο λόγος της ανασκαφής ενδέχεται να αφορά στη διερεύνηση εγκλημάτων και κακόβουλων πράξεων, ο νεκρός (ή οι νεκροί) να βρίσκονται σε διάφορα στάδια αποσύνθεσης με ό,τι αυτό συνεπάγεται από πλευράς

47. Στο πλαίσιο της Βιοαναμόγλευσης (Bioturbation), δηλαδή της μετακίνησης στρωμάτων, οστών αλλά και αντικειμένων λόγω ασπόνδυλων ή ριζικής δραστηριότητας. Σημειωτέον, ότι η Βιοαναμόγλευση δεν πρέπει να συγχέεται με την -εντός του φυσικού εύρους- μετακίνηση των οστών, μετά την αποσύνθεση των συνδεδειγμένων ιστών. **Pokines and Baker** 2014, 83

48. **Γεωταφονομία**: Η μελέτη των γεωφυσικών και των -υπό του εδάφους- χαρακτηριστικών, τα οποία συνδέονται με τα τεκμήρια του ενταφιασμού. Μια από τις συνιστώσες της, είναι η αναφερθείσα στην προηγούμενη υποσημείωση, Βιοαναμόγλευση. **Hochrein** 2002, 71. Για τις έτερες, **Ibid** 2002, 71-87

49. **Dirkmaat and Adovasio** 1997, 39

50. Για τις ικανότητες του Δικαστικού αρχαιολόγου, βλ. και **Haglund** 2001, 26; Για τα προκυπτόμενα οφέλη από τη δράση του στο πεδίο, **Morse et al.** 1984, 53

απωθητικών εικόνων και οσμών του πτώματος, ενώ η διερεύνηση γίνεται σχεδόν πάντα υπό το καθεστώς ασφυκτικών χρονικών ορίων,⁵¹ για ευνόητους λόγους. Επιπλέον, η χρονική απόσταση που προστατεύει τον κάθε αρχαιολόγο από την όποια ψυχική αναστάτωση όταν φέρνει στο φως αρχαία ανθρώπινα σκελετικά κατάλοιπα μαζί με τα αντικείμενά τους, δεν υφίσταται στην ανασκαφή σύγχρονων περιστατικών στα οποία πιθανώς να μην έχει ακόμη επέλθει αποσύνθεση, τα χαρακτηριστικά των ανθρώπων είναι αναγνωρίσιμα και τα αντικείμενά τους, είναι τα ίδια που όλοι χρησιμοποιούμε σε καθημερινή βάση στη σύγχρονη ζωή.⁵² Ίσως, η στρεσογόνα αυτή κατάσταση να αντισταθμίζεται ως ένα βαθμό από την αίσθηση ότι αυτός είναι ο μόνος τρόπος για να επικουρηθεί η δικαιοσύνη στο έργο της, να λάβουν απαντήσεις οι συγγενείς του θύματος και να δικαιωθεί η μνήμη του νεκρού. Εξάλλου, η πιο σημαίνουσα διαφορά έγκειται στο ότι ενώ στην περίπτωση της εγκληματολογικής έρευνας ο απώτερος σκοπός είναι η αναγνώριση της ταυτότητας του νεκρού (πέραν της ανασύστασης των γεγονότων που οδήγησαν στο θάνατό του), εντούτοις στο αρχαιολογικό πλαίσιο, αν και ομοίως επιχειρείται η ανασύσταση των συνθηκών ζωής του παρελθόντος, λόγω του μεγάλου χρονικού χάσματος ανάμεσα στο σήμερα και το παρελθόν από το οποίο προέρχονται οι νεκροί, τα προκύπτόμενα στοιχεία απλώς θα ενταχτούν στο ευρύτατο αρχαιολογικό πλαίσιο και τον ρου μιας συγκεκριμένης ιστορικής περιόδου.

Τα πρωτόκολλα της Δικαστικής αρχαιολογίας, εκτός του ότι εφαρμόζονται σε ανθρώπινα κατάλοιπα διασκορπισμένα στην επιφάνεια του εδάφους, ή ακόμα και σε ταφές που ανακαλύπτονται με τυχαίο τρόπο,⁵³ εφαρμόζονται εξίσου επιτυχώς (ή τουλάχιστον θα έπρεπε)⁵⁴ στη διερεύνηση μαζικών ταφών (επί παραδείγματι λόγω πολιτικών αναταραχών), μαζικών καταστροφών (e.g. εκρήξεις βομβών ή πτώσεις αεροπλάνων, όπως αυτή της United Flight 93, στις 11 Σεπτεμβρίου 2001),⁵⁵ καθώς και σε πυρκαγιές μεγάλου μεγέθους, με πολλά θύματα. Αντιθέτως, η μη εφαρμογή των ως άνω πρωτοκόλλων σε περιπτώσεις ιδιαίτερων απαιτήσεων λόγω της μαζικής απώλειας ανθρώπινων ζώων, επέφερε σύγχυση των διαδικασιών αλλά και ανυπολόγιστο ψυχικό κόστος στους οικείους των θυμάτων.⁵⁶

51. Αν και αυτό, μπορεί επίσης να συμβεί σε αρχαιολογικές ανασκαφές σωστικού χαρακτήρα

52. Haglund 2001, 29

53. Προβλέπεται επιπλέον και η περισυλλογή ανθρώπινων καταλοίπων βυθισμένων στο νερό, σύμφωνα με τις Αρχές της ενάλιας αρχαιολογίας. Christensen et al. 2014, 160

54. Για τυχόν κωλύματα στην εφαρμογή τους, Tuller 2012

55. Dirkmaat and Cabo 2012, 21

56. Για το ανεπιτυχές αποτέλεσμα εκταφής σε μαζικούς τάφους στην Αργεντινή χωρίς την εφαρμογή ανασκαφικών μεθόδων, Egaña et al. 2008, 68

Εικ. 5. Ειδικοί από την Ομάδα Δικαστικής Ανθρωπολογίας της Αργεντινής, ανασκάπτουν (με εφαρμογή καννάβου) ομαδική ταφή με 1049 άτομα εκτελεσμένα από το δικτατορικό καθεστώς. Ανευρέθη το 1990 πλησίον του São Paulo και είναι γνωστή ως Vala Clandestina de Perus. [Credits: <https://bit.ly/2pRevtk> (creative commons license)]

Η συνεισφορά της Δικαστικής αρχαιολογίας, εκτός πεδίου

Όμως, η συνεισφορά της Αρχαιολογίας στο εγκληματολογικό πεδίο, δεν περιορίζεται μόνο στην κατά χώραν τεκμηρίωση και περισυλλογή των στοιχείων μέσω των γενικώς αποδεκτών πρωτοκόλλων και ασφαλών μεθόδων προσέγγισής τους. Πρωτίστως, η υποδειγματική ανασκαφική διαδικασία αλλά και η ενδεδειγμένη τακτοποίηση και μεταφορά των ευρημάτων (λόγω της εξοικείωσης των αρχαιολόγων με την εύρεση και μεταφορά ιδιαίτερα ευαίσθητων υλικών)⁵⁷ εγγυώνται ότι δεν πρόκειται να προκληθεί οιαδήποτε είδους ζημιά στα τεκμήρια του εγκλήματος⁵⁸ πόσο δε μάλλον αν πρόκειται για τα -χρήζοντα ιδιαίτερου χειρισμού- οστά ανηλίκων ή θυμάτων από πυρκαγιά⁵⁹ στοιχείο εξαιρετικά σημαντικό αν ληφθεί υπόψη η ακόλουθη κατά τον Νόμο διαδικασία, που αφορά στην ασφαλή μεταφορά των πειστηρίων (Chain of custody) σύμφωνα με την Αμερικάνικη νομοθεσία.⁶⁰

Παράλληλα, η Δικαστική αρχαιολογία είναι αυτή που αποδεδειγμένα συνέβαλλε σημαντικά στον ορθότερη προσέγγιση ως προς τον προσδιορισμό του χρονικού πλαισίου των σκελετικών κακώσεων.⁶¹ Μέχρι την εφαρμογή των πρωτοκόλλων της στο πεδίο, τα οστά κατέφταναν για εξέταση στα ανθρωπολογικά εργαστήρια μέσα σε κουτιά, με ότι αυτό συνεπαγόταν για την απώλεια πληροφοριών ως προς το context εύρεσής τους αλλά και την έλλειψη στοιχείων σχετικά με την κατά χώραν τεκμηρίωση των ήδη υπαρχόντων καταγμάτων. Η ακολουθία μιας διαφορετικής διαδικασίας σε ό,τι αφορά αυτό το κομμάτι της ερμηνείας των σκελετικών κατα-

57. Επί παραδείγματι οργανικής φύσεως όπως το ξύλο καθώς και μικροαντικείμενα διαφόρων ειδών

58. **Dirkmaat and Adovasio** 1997, 49

59. **Dirkmaat and Cabo** 2012, 22

60. **Byers** 2011, 108 ; **Dirkmaat and Cabo** 2012, 23 για άλλες εκφάνσεις του νομικού πλαισίου εντός του οποίου ενδέχεται να ζητηθεί η συνδρομή του Δικαστικού αρχαιολόγου, **Haglund** 2001, 28 ; **Haglund et al.** 2001, 66

61. **Dirkmaat and Cabo** 2012, 23

λοίπων, είχε ως αποτέλεσμα την παροχή αξιόπιστων πληροφοριών ως προς το σημείο εύρεσης των οστών και την ενδελεχή περιγραφή τους σχετικά με την κατάσταση εύρεσής τους, καθώς -σύμφωνα με την προβλεπόμενη διαδικασία-, τα ήδη σπασμένα οστά περιγράφονται επακριβώς και φωτογραφίζονται πλήρως κατά χώραν πριν την απομάκρυνσή τους από το πεδίο. Παράλληλα, η επίγνωση εκ μέρους του Δικαστικού αρχαιολόγου για το πώς θα αγγίξει, χειριστεί και εν τέλει τακτοποιήσει το υλικό προς μεταφορά στα εγκληματολογικά εργαστήρια, εγγυάται ότι η κατάσταση του υλικού από την ώρα εύρεσης μέχρι την ώρα της ανάλυσής του, δεν επιβαρύνθηκε περαιτέρω, οπότε ο Δικαστικός ανθρωπολόγος μπορεί να επικεντρωθεί στο να ερμηνεύσει τον μηχανισμό πρόκλησης των καταγμάτων και κυρίως το χρονικό πλαίσιο εντός του οποίου αυτά έλαβαν χώρα. Εάν λάβει κανείς υπόψη πόσο σημαντικά και ακανθώδη θέματα συνιστούν για τη Δικαστική ανθρωπολογία ο χρόνος πρόκλησης μιας κάκωσης (*peri mortem vs post mortem trauma*)⁶² καθώς και η ερμηνεία του μορφότυπου της,⁶³ η διασφάλιση για τον ειδικό ερευνητή ότι στα χέρια του έχει φτάσει υλικό χωρίς περαιτέρω ζημιά κατά τη διάρκεια της εύρεσής του ή ακόμα και μετά από αυτήν, είναι μείζονος σημασίας.⁶⁴

Η Δικαστική αρχαιολογία στην Ελλάδα

Η παράθεση των στοιχείων για την Δικαστική αρχαιολογία, δεν θα ήταν πλήρης αν δεν γίνει αναφορά στον τρόπο με τον οποίο προσεγγίζονται και ανασκάπτονται στην Ελλάδα οι χώροι εγκληματολογικού ενδιαφέροντος. Η αλήθεια είναι ότι το ιατροδικαστικό σύστημα στη χώρα μας δεν προβλέπει την ανάμειξη αρχαιολόγων, αλλά αρχαιολογικές μέθοδοι εφαρμόζονται από εκπαιδευμένους αστυνομικούς από το Τμήμα Εγκλημάτων κατά Ζωής και Προσωπικής Ελευθερίας της Γενικής Αστυνομικής Διεύθυνσης.⁶⁵ Μάλιστα, από Έλληνες ερευνητές αναφέρεται επίσης ότι –υπό το υφιστάμενο καθεστώς- η παρουσία Δικαστικού ανθρωπολόγου με αρχαιολογική εμπειρία στο σημείο των ερευνών, εγγυάται την περισυλλογή όλων των σκελετικών καταλοίπων καθώς και τη διατήρηση της συνάφειάς τους με το περιβάλλον εύρεσής τους.⁶⁶ Ως εκ τούτου, συμπεραίνεται ότι ενδεχομένως από αυτούς τους ειδικούς επιστήμονες (τους προερχόμενους από τη μονάδα Δικαστικής Ανθρωπολογίας της Ιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών), πραγματοποιείται η σεμιναριακή εκπαίδευση των Ελλήνων αστυνομικών την οποία

62. Βλ. ενδεικτικά **Byers** 2011, 314-417

63. Sharp force trauma / Blunt force trauma. **Symes et al.** 2014, 341 κ.ε.

64. Για τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά επί των οστών που επιτρέπουν τη διάκριση μεταξύ περιθανάτιων και μεταθανάτιων σκελετικών κακώσεων, **Byers** 2011, 316-318 ; **Stodder** 2008, 95

65. Προσωπική επικοινωνία με γραμματεία του Υπουργείου Δημοσίας Τάξεως και Προστασίας του Πολίτη. Επίσης, **Marquez-Grant et al.** 2012, 602 ; **Moraitis and Eliopoulos** 2015, 78

66. **Moraitis and Eliopoulos** 2015, 78

αναφέρουν στο πλαίσιο εξέτασης του ρόλου του Δικαστικού αρχαιολόγου στην Ευρώπη και τη Μ. Βρετανία και οι Marquez-Grant et al.⁶⁷

Παριστάνοντας τον συνήγορο του διαβόλου, θα μπορούσε βεβαίως κάποιος να ισχυριστεί ότι με το να εφαρμόζονται από τρίτους αρχαιολογικές τεχνικές στο πλαίσιο εκσκαφικών εργασιών δεν τους καθιστά αυτομάτως αρχαιολόγους, δεδομένου ότι υστερούν στην κατοχή των συγκεκριμένων αρχών που διέπουν τις εφαρμοσθείσες τεχνικές. Και ότι σε τελευταία ανάλυση, οι αρχαιολογικές τεχνικές και μέθοδοι, είναι πολλά περισσότερα από τη συμπλιστική προσέγγιση του να στηθεί κάρναβος και να αφαιρεθούν όλα όσα βρίσκονται σε μια εύλογα κοντινή ακτίνα γύρω από τον νεκρό. Την αυτή άποψη, ασπάζονται –όπως φαίνεται- και άλλοι ερευνητές: «Archaeological field methodology is... ‘more than just digging a neat square hole’».⁶⁸

Υπάρχουν δεκάδες «λεπτές» αποχρώσεις σε σχέση με το έδαφος (e.g. ο τυχαίος ή μη ενταφιασμός του νεκρού, η διάκριση ανάμεσα στον γεωλογικό και ανθρώπινο ορίζοντα χρήσης, ο τρόπος διάνοιξης του τάφου κτλ.) για τις οποίες δεν είναι απολύτως σίγουρο ότι θα παρατηρηθούν, θα καταγραφούν και θα αξιοποιηθούν όπως δει, στην πορεία της έρευνας (από τον μη ειδικό επιστήμονα). Επιπλέον, οι μη αρχαιολόγοι, συχνά υπολείπονται της γνώσης των συγκεκριμένων ορίων του context και δεν είναι σε θέση να γνωρίζουν επιτυχώς την αποτελεσματικότητα των διαφόρων χρησιμοποιούμενων μεθόδων και τεχνικών, καθώς και να δικαιολογήσουν την εφαρμογή τους, ή ακόμα και να τις αναπροσαρμόσουν επι τόπου στο πεδίο, αν η περίπτωση το απαιτεί.⁶⁹

Υπό αυτήν την έννοια επομένως, ακόμη κι ένας αρχαιολόγος χωρίς εμπειρία στο εγκληματολογικό αντικείμενο, ενδεχομένως θα ήταν πολύ χρήσιμος –έστω και ως εξωτερικός σύμβουλος- κατά τη διαδικασία έρευνας πεδίου. Μάλιστα, για όλους τους προαναφερθέντες λόγους, ο αρχαιολόγος που θα κληθεί να εργαστεί στο εγκληματολογικό πεδίο (εντός και εκτός Ελλάδος), ενδείκνυται να είναι πρωτίστως αρχαιολόγος με πλούσια ανασκαφική εμπειρία και να έχει αποκτήσει τις υπόλοιπες απαιτούμενες γνώσεις⁷⁰ σε δεύτερο χρόνο. Αντιθέτως, εάν κάποιος είναι εξ αρχής κάτοχος επί παραδείγματι των ανθρωπολογικών γνώσεων και έχει ειδικευτεί εκ των υστέρων ως δικαστικός αρχαιολόγος, πιθανώς να μην διαθέτει την απαιτούμενη ανασκαφική εμπειρία αλλά ούτε και ούτε και την πιο «ιδιαίτερη» ματιά που απαιτείται για την άμεση αντίληψη της χρονικής και χωρικής αλληλουχίας του τοπίου: Είναι αυτονόητο ότι ο κάθε

67. Marquez-Grant et al. 2012, 602

68. Για παραπομπή, βλ. Groen et al. 2015, Ivii

69. Βλ. σχετικά Groen et al. 2015, Ivii

70. Δηλαδή να είναι γνώστης της ανθρώπινης ανατομίας, να είναι εξοικειωμένος με τα πτωματικά φαινόμενα και τον χρόνο ακολουθίας τους, να γνωρίζει πώς να κινηθεί στο χώρο και τι αναζητήσει σε συνάρτηση με τις δεδομένες συνθήκες, e.g. περιβαλλοντικές, κλιματικές, ζωική δραστηριότητα κτλ. Βλ. Dupras et al. 2006, 7, Table 1.2

επιστήμων, σε περιπτώσεις περιστατικών διεπιστημονικής προσέγγισης, αντιλαμβάνεται και φιλτράρει τις καταστάσεις και τα δεδομένα, πρωτίστως, μέσω της δικής του ειδικευσης.

Επιστρέφοντας όμως στα της χώρας μας, λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι η ειδικότητα του Δικαστικού αρχαιολόγου δεν προβλέπεται ως αντικείμενο σπουδών στα Ελληνικά Πανεπιστήμια και ότι η πλειονότητα των αρχαιολόγων ούτως ή άλλως δεν είναι εξοικειωμένη με την ανθρώπινη ανατομία (ή με τις βασικές αρχές της Ταφονομίας), πιθανώς η παρουσία αρχαιολόγων στο εγκληματολογικό πεδίο να θεωρείται περιττή έως και οχληρή, πόσο μάλλον εφόσον η όλη διαδικασία είναι εφικτό να περατωθεί δια άλλης οδού.

Επίλογος

Υπό αυτό το πρίσμα και μέχρι να υπάρξει κάποια περαιτέρω εξειδίκευση στον κλάδο των αρχαιολόγων (πάντα σε σχέση με το ιατροδικαστικό πλαίσιο), θα πρέπει να περιοριστούμε στο να θεωρούμε ως ευτυχή συγκυρία το γεγονός ότι η αρχαιολογική επιστήμη διαθέτοντας ένα εφαρμόσιμο γνωστικό πεδίο, είναι σε θέση να μεταλαμπαδεύσει τις γνώσεις της, ακόμα και μέσω –μη συναφών με το πεδίο της- αντιπροσώπων. Γιατί εντέλει, η αναζήτηση των συνθηκών θανάτου των ατόμων και η ένταξή τους στο ιστορικό και κοινωνικό γίνεσθαι, δεν συνιστά παρά μια πάγια και διαχρονική επιταγή, ανεξαρτήτως χρονικής βαθμίδας.

Ωστόσο, η λέξη «συνομιλία» στον τίτλο του άρθρου, συνιστά κάθε άλλο παρά τυχαία επιλογή: Η συνύπαρξη των δυο γνωστικών πεδίων στο εγκληματολογικό πεδίο, οδηγεί (αναπόφευκτα) στη σφυρηλάτηση μιας διαλεκτικής σχέσης μεταξύ τους, και όπως ακριβώς η Δικαστική ανθρωπολογία επωφελείται της αρχαιολογίας, με τον ίδιο τρόπο η τελευταία, μπορεί κάλλιστα να αποκτήσει μια νέα δυναμική στο πεδίο της, ως προς την ανασκαφή, περισυλλογή, τεκμηρίωση και ερμηνεία των σκελετικών καταλοίπων και του ταφικού τους περιβάλλοντος, δανειζόμενη –με τη σειρά της- τη μεθοδολογία και τις δυνατότητας αξιολόγησης των ευρημάτων, υπό τη σκοπιά των εφαρμοσμένων Ιατροδικαστικών επιστημών. Η ορθή αντίληψη του ποιες ακόμη παράμετροι (εκτός της κατάρτισης του βιολογικού προφίλ των σκελετών) είναι εφικτό να βρουν εφαρμογή στην αρχαιογνωστική έρευνα, συνιστά μια μεγάλη πρόκληση για τους αρχαιολόγους της σύγχρονης εποχής: Επί παραδείγματι, η επίγνωση της απρόσκοπτης διαδικασίας της σωματικής αποσύνθεσης και πιθανές ενδείξεις για την τυχόν καθυστέρησή της εντός του ταφικού περιβάλλοντος ή ακόμα και η «μετακίνηση» των οστών εκτός της αναμενομένης ανατομικής τους θέσης σύμφωνα με τις αρχές της Νεκροδυναμικής,⁷¹ θα μπορούσε να αποτελέσουν κάποιες από αυτές.⁷²

71. Βλ. **Mickleburgh and Wescott** 2018, 159

72. Γενικά επί του θέματος, **Συρογιάννη** 2019 (υπό έκδοση)

Βιβλιογραφικές αναφορές

- **Bahn** P. 1992, *Collins Dictionary of Archaeology* (Ed) Bahn P., Harper Collins Manufacturing, Great Britain
- **Barker** C., Alicehajic E. and Santana J.N. 2017, Post-Mortem Differential Preservation and its Utility in Interpreting Forensic and Archaeological Mass Burials **in** *Taphonomy of Human Remains. Forensic Analysis of the Dead and the Depositional Environment*, (Eds) Schotsmans E.M.J., Marquez-Grant M. and Forbes S.L., John Wiley & Sons Ltd, UK
- **Byers** S.N. 2011, *Εισαγωγή στη Δικαστική Ανθρωπολογία*, Επιμέλεια Ελληνικής Έκδοσης Μωραϊτης Κ. και Σπηλιοπούλου Χ., Επιστημονικές Εκδόσεις Παρισιάνου Α.Ε. Αθήνα, Τρίτη Έκδοση
- **Carter** D.O. and Tibbet M. 2008, Cadaver Decomposition and Soil: Processes in Soil Analysis **in** *Soil Analysis in Forensic Taphonomy. Chemical and Biological Effects of Buried Human Remains*, (Eds) Tibbett M. and Carter D.O., CRC Press Taylor & Francis Group, Boca Raton, London, New York
- **Christensen** A.M., Passalacqua N.V. and Bartelink E.J. 2014, *Forensic Anthropology. Current Methods and Practice*, Elsevier, USA
- **Dadour** I.R. and Harvey M.L. 2008, The Role of Invertebrates in Terrestrial Decomposition: Forensic Applications, **in** *Soil Analysis in Forensic Taphonomy. Chemical and Biological Effects of Buried Human Remains*, (Eds) Tibbett M. and Carter D.O., CRC Press Taylor & Francis Group, Boca Raton, London, New York
- **Dirkmaat** D.C and Cabo L.L. 2012, Forensic Anthropology: Embracing the New Paradigm **in** *A Companion to Forensic Anthropology* (Ed) Dirkmaat D.C., John Wiley & Sons Blackwell Publishing Ltd, UK
- **Dirkmaat** D.C 2012, Documenting Context at the Outdoor Crime Scene: Why Bother? **in** *A Companion to Forensic Anthropology* (Ed) Dirkmaat D.C., John Wiley & Sons Blackwell Publishing Ltd, UK
- **Dirkmaat** D.C. and J. M. Adovasio 1997, The Role of Archaeology in the Recovery and Interpretation of Human Remains from an Outdoor Forensic Setting, **in** *Taphonomy - The Postmortem of Human Remains*, (Eds), Haglund W.D. and Sorg M.H., CRC PRESS, Boca Raton, Boston, London, New York, Washington D.C.
- **Dupras** T.L., Schultz J.J., Wheeler S.M. and Williams L.J. 2006, *Forensic Recovery of Human Remains. Archaeological Approaches*, Taylor and Francis Group, Boca Raton, London, New York, Singapore
- **Egaña** S., Turner S., Doretti M, Bernandi P. and Ginarte A. 2008, Commingled Remains and Human Rights Investigations **in** *Recovery, Analysis, and Identification of Commingled Human Remains* (Eds) Adams B.J. and Byrd J.E., Humana Press, NY
- **Groen** W.J.M., Márquez-Grant N. and Janaway R.C. 2015, *Introduction in Forensic Archaeology. A Global Perspective*, (Eds) Groen W.J.M., Márquez-Grant N. and Janaway R.C., John Wiley & Sons, Ltd., UK
- **Haglund** W.D. 2001, Archaeology and Forensic Death Investigations, *Historical Archaeology*, 35, 1, Archaeologists as Forensic Investigators: Defining the Role: 26-34
- **Haglund** W.D. and Sorg M. H. 1997, *Method and Theory of Forensic Taphonomic Research*, **in** *Forensic Taphonomy - The Postmortem of Human Remains*, (Eds), Haglund W.D. and Sorg M.H., CRC PRESS, Boca Raton, Boston, London, New York, Washington D.C.,
- **Haskell** N.H., Hall R. D., Cervenka C.J. and Clark M. A. 1997, On the Body: Insect's Life Stage Presence, their Postmortem Artifacts, **in** *Forensic Taphonomy - The Postmortem of Human Remains*, (Eds), Haglund W.D. and Sorg M.H., Boca Raton, Boston, London, New York, Washington D.C., CRC PRESS
- **Hohcrein** M.J. 2012, Crime Scene Perspective: Collecting Evidence in the Context of the Criminal Incident, **in** *A Companion to Forensic Anthropology* (Ed) Dirkmaat D.C., John Wiley & Sons Blackwell Publishing Ltd, UK
- **Hohcrein** M.J 2002, An Autopsy of the Grave: Recognizing, Collecting and Preserving Forensic Geotaphonomic Evidence **in** *Advances In Forensic Method, Theory, and Archaeological Perspectives*, (Eds) Haglund W.D. and Sorg M.H., CRC Press, Boca Raton, London, New York Washington, D.C.
- **Θέμελης** Π. 2018, *Ανασκαφή*, Εκδόσεις Παπαζήσης, Αθήνα
- **Κουτσελίνης** Α. 1994, *Ιατροδικαστική*, Επιστημονικές Εκδόσεις Παρισιάνου Α.Ε., Αθήνα
- **Lyman** R.L. 1994, *Vertebrate Taphonomy*, Cambridge University Press, U.K.
- **Marquez-Grant** N., Litherland S. and Roberts J. 2012, European Perspectives and the Role of the Forensic Archaeologist in the UK **in** *A Companion to Forensic Anthropology* (Ed) Dirkmaat D.C., John Wiley & Sons Blackwell Publishing Ltd, UK
- **Mickleburgh** H.L. and Wescott D.J. 2018, Controlled Experimental Observations on Joint Disarticulation and Bone Displacement of a Human Body in an Open Pit: Implications for Funerary Archaeology, *Journal of Archaeological Science: Reports*, 20: 168-167

- **Moraitis** K. and Eliopoulos K. 2015, Forensic Archaeology in Greece, **in** *Forensic Archaeology: A Global Perspective*, (Eds) Groen W.J.M, Marquez-Grant N. and Janaway R.C., John Wiley and Sons, Ltd
- **Morse** D., Dailey R.C., Stoutamire J. and Dunkan J. 1984, Forensic Archaeology **in** *HUMAN IDENTIFICATION. Case Studies in Forensic Anthropology*, (Eds) Rathbun T.A. and Buikstra J.E., Charles C Thomas Publisher, USA
- **Pokines** J.T. and Baker J.A. 2014, Effects of Burial Environment on Osseous Remains **in** *Manual of Forensic Taphonomy*, (Eds) Pokines J.T. and Symes S.A., CRC Press Taylor & Francis Group, Boca Raton, FL
- **Rathburn** A. and Buikstra J.E. 1984, *HUMAN IDENTIFICATION. Case Studies in Forensic Anthropology*, (Eds) Rathburn A. and Buikstra J.E., CHARLES C THOMAS PUBLISHER, Springfield IL
- **Rodriguez** W.C. III, 1997, Decomposition of Buried and Submerged Bodies **in** *Method and Theory of Forensic Taphonomic Research, in Forensic Taphonomy - The Postmortem of Human Remains*, (Eds), Haglund W.D. and Sorg M.H., CRC PRESS, Boca Raton, Boston, London, New York, Washington D.C.
- **Schultz** J.J. 2012, The Application of Ground-Penetrating Radar for Forensic Grave Detection, **in** *A Companion to Forensic Archaeology*, (Ed) Dirkmaat D.C., John Wiley & Sons Blackwell Publishing Ltd, UK
- **Stodder** A.L.W. 2008, Taphonomy and the Nature of Archaeological Assemblages, **in** *Biological Anthropology of the Human Skeleton*, (Eds) Katzenberg M.A. and Saunders S.R. John Wiley & Sons, Inc. USA
- **Συρογιάννη** Α. 2019, *Η Συμβολή της Ταφονομίας και της Δικαστικής Ανθρωπολογίας στην Προσέγγιση και την Ερμηνεία των Ανθρώπινων Σκελετικών Καταλοίπων Αρχαιολογικού Ενδιαφέροντος*. Μεταδιδακτορική Έρευνα, Πανεπιστήμιο Αθηνών (υπό έκδοση)
- **Symes** S.A., L'Abbe E.N., Stull K.E., Lacroix M. and Pokines J.T. 2014, Taphonomy and the Timing of Bone Fractures in Trauma Analysis, **in** *Manual of Forensic Taphonomy*, (Eds) Pokines J.T. and Symes S.A., CRC Press Taylor & Francis Group, Boca Raton, FL
- **Symes** S.A., Rainwater C.W., Chapman E.N., Gipson D. R. and Piper A.L. 2008, Patterned Thermal Destruction of Human Remains in a Forensic Setting **in** *The Analyses of Burned Human Remains*, (Eds) Schmidt C.W. and Symes S.A., Academic Press, UK, Netherlands, USA
- **Thompson** T.J.U., Gonçalves D., Squires K. and Priscilla Ulguim P. 2017, Thermal Alteration to the Body **in** *Taphonomy of Human Remains. Forensic Analysis of the Dead and the Depositional Environment*, (Eds) Schotsmans E.M.J., Marquez-Grant M. and Forbes S.L., John Wiley & Sons Ltd, UK
- **Tuller** H.H. 2012, Mass Graves and Human Rights Latest Developments, Methods and Lessons Learned **in** *A Companion to Forensic Archaeology*, (Ed) Dirkmaat D.C., John Wiley & Sons Blackwell Publishing Ltd, UK
- **Vanin** S. and Huchet J.B. 2017, Forensic Entomology and Funerary Archaeoentomology **in** *Taphonomy of Human Remains. Forensic Analysis of the Dead and the Depositional Environment*, (Eds) Schotsmans E.M.J., Marquez-Grant M. and Forbes S.L., John Wiley & Sons Ltd, UK